

O ZBRANÍCH před 50 lety

RED.

Střelecká revue příští rok oslaví své padesáté výročí. Ano, první číslo našeho časopisu vyšlo v lednu 1969. Pamětníci asi vědí, že ve skutečnosti začal vycházet už v polovině roku 1968, tehdy však v polovičním formátu A5, jako příloha čtrnáctideníku Svazarmovec a s jeho číslováním. To nepovažujeme za plnohodnotný časopis a proto letošní ročník revue bereme jako 49.

Abychom ale výročí této „Předrevue“ nenechali bez povšimnutí, přinášíme výběr z článků – samozřejmě jen ve zkráceném znění –, které u nás před půlstoletím vycházely. A téma? V rubrice Ohlasy v č. 9/2017 jsme uvedli názor čtenáře na některé nynější české politiky, kteří tvrdí, že držení zbraní u nás nemá tradice (a tak zřejmě uznávají „tradice“ z let nesvobody 1939–1989). Takže k těm tradicím...

Lidé a zbraně

Tahle touha po velkém dobrodružství přečkala staletí. Jejím symbolem byly kamenné sekeromlaty, pazourkové šípy a nože. Pak přišly zbraně bronzové a železné. A převalilo se pár staletí – a bylo vynalezeno cosi, co se dalo utěsnit v rouře, ohněm odpálit a ono to pak s velkým hlukem hnalo střelu určeným směrem. Člověk začal vládnout příručním hromem a bleskem, a to bylo to pravé. Občas s tím provedl hloupost a prostřelil si nohu, nebo mu puklá ručnice při výbuchu utrhla ucho, jako tomu nej-

staršímu střelci z pražského okolí, jehož takový malér postihl v Kyjích ve 14. století. Ale to už patřilo k riziku, které nebylo s to rozloučit muže a zbraň. Žena zde přišla až na druhé místo. Například ve Švýcarsku se ještě nedávno nesměl ženit ten, kdo neprokázal schopnost vládnout palnou zbraní; opatření, po mém soudu moudré.

(Miroslav Michálek, SR 1968, č. 14, s. 11.)

Zbraně a výtržníci

Zbraně, zvláště palné zbraně, se už od počátku 16. století staly mezi obyvateli Prahy a okolí velkou módou a kdo mohl, si každou chvíli někde vystřelil. A tak nebylo divu, že již roku 1510 musel sněm vydat zákaz nosit ve váčcích *ručnice samozapalovací, vhodné k přepadu, i ručnice dlouhé*. Avšak přesto, že na nedodržení zákazu byla předepsána pokuta pět kop českých grošů – a to byla hromada peněz – je nutno upozorňovat znovu roku 1514, že by se alespoň kvůli nemocným nemělo střílet po ulicích. Nepomohl ani nový zákaz prodeje palných zbraní, vydaný roku 1517, který bylo možno

» Obálka prvního čísla Střelecké revue – přílohy čtrnáctideníku Svazarmovec – z roku 1968

snadno obejít. A tak se v pražských i venkovských rodinách nacházejí vždy znova nejen jednotlivé palné zbraně, ale mnohdy i celé malé zbrojnice.

Tak třeba Jan Šud z Prahy odkazuje roku 1520 kuše a ručnice, císařský rychtář Pavel Žipanský měl roku 1573 v komorách a sklepích tři ručnice, čekán, kopí, tři meče, 6 tesáků, 3 končiče a šavli u postele a u čáslavského měšťana Jana Váchy bylo možno roku 1579 najít pět pušek – *polouháků, hákovnicí, dvě ručnice a kulek nemálo, též i prachu nějakou libru*. A pražský mistr ševcovský Jan Poštul měl roku 1571 doma dokonce plné tři truhly zbraní, mezi nimi tři muškety a 20 kompletních výbrojů.

Je pochopitelné, že zbraně se těšily značnému zájmu pánů kluků. Zikmund Winter uvádí, že *ozvala-li se za bílého dne mezi domy střelná rána, toť zajisté vystřelil některý tovaryš*. Roku 1578 hrozeno jim proto tresty, vězením, ale mladíci stříleli pořád, někdy nešťastně. »»

» Samostatné číslování přílohy začalo č. 4/1968 (Svazarmovec č. 17/1968)

V Praze roku 1586 někteří návštěvníci vinárny městského písaře Steklého v noci střílivali, jak si stěžuje jeden měšťan, *až se nám v komorách rozsvěcovalo a div děti z kolíbek nepadaly*. Při jedné takové noční výtržnosti byl postřelen dokonce mistr vysokého učení Karlova Štěpán Turek. Nejednou se střílelo i všelijakými zbraněmi po domácku vyrobenými, mnohdy i troubami, z nichž byly vystřelovány kulky. Podobné zbraně použil například Jan Křinecký z Ronova, který ze svého domu z takové trouby střílel po formanovi, *kteří na pána perkytlu odhaloval na ulici*. V Klatovech prý se roku 1595 střílivalo před hospodou *jako na lesích...*

(L., SR 1968, č. 21, s. 20–21.)

(Například *Zřízení o ručnicích* z roku 1524 zakazuje osobám světským i duchovním chození *s ručnicemi dlouhými i krátkými*. Nařízení však nezakazovalo výrobu a ani držení palných zbraní. Stanovilo jen, že ručnice mají být uloženy *na zámcích, tvrzích i v městech, městečkách a ve vsích v domech pro obranu a používat se směly proti zemským nepřátelům, proti zločincům, zhoubcům a loupežníkům.*)

Třicetiletá válka a první český odstřelovač

Pražané to neměli tenkrát v posledních měsících třicetileté války nijak snadné. V červenci (1648) se podařilo armádám švédského generála Königsmarka obsadit Malou Stranu a proniknout Istí i do pražského Hradu. Na straně Pražanů padlo jen na Malé Straně 150 lidí a mnozí byli raněni. Švédskou střelou byl zasažen i nejvyšší zemský soudce hrabě František Sternberg, který za několik dní zranění podlehl. A Švédové se chystali k útoku na Staré a Nové Město. Obzvláště se vyznamenal kněz Jiří Plachý, učitel hebrejštiny a písemnictví, který pohotově spustil padací mříž Mostecké věže, aby znemožnil nepříteli vniknout na Staré Město touto cestou. Současně vyzval studenty vysokých škol, aby se přidali k obhájčům. Na jeho výzvu se studenti shromáždili v Karolinu a odtud pochodovali ke Klementinu, kde se zorganizovali do *Pražského studentského dobrovolnického sboru*.

Sbor měl 8 čet s celkem 312 muži. Na příkaz staroměstského primátora Turka z Rozenthalu byli vybaveni kromě jiných zbraní 750 mušketami a dvěma centy střílného prachu a byla jim svěřena obrana části staroměstských hradeb, včetně staroměstské Mostecké věže.

Mnozí z nich se v bojích mimořádně vyznamenali. Boje začaly v noci 27. července. K obhájčům Starého Města patřili i pražští Židé. V souladu s rituálními předpisy sice nebojovali zbraní, ale starali se o skladiště zbraní, stavěli opevnění a v počtu několika set vykonávali strážní a požární službu. Při jednom jejich zásahu, kdy se pokusili zneškodnit nevybuchlou pumu pomocí mokré kůže, došlo k explozi, při níž zahynulo devět a bylo zraněno deset obyvatel Židovského města. Židé se vyznamenali i při podmínování hradeb a zneškodňování nepřátelských min.

Obléhatelé, jimž se nepodařilo proniknout přes Karlův most, se pokusili v noci na 28. července přeplavit se přes Vltavu. Bezvýsledně. Z ostrova Malé Benátky, zvaného *Střelecký ostrov* (byla tam střelnice a vůbec středisko života pražského střeleckého cechu), zpozorovala Švédy posádka pěti mužů v opuštěné střelnici. Byli to vesměs členové střeleckého cechu, kteří se v míru věnovali cvičení ve střelbě pro zábavu a své střelecké schopnosti uplatňovali při obraně města. Stříleli dobře. Několik lodí se švédskými vojáky potopili, ostatní zahnali na útek a střelbou přivolali posilu. Ani pokus o dobytí druhého pražského břehu se Švédům nezdařil.

Nesmíme však zapomenout ani na příběh odstřelovače. Obhájci hradeb byli překvapeni, když viděli, jak Švédové stavějí vysokou, štíhlou věž ze silných fošen, s posedem pro dvě osoby na její horní plošině; byla to pozorovatelná Zdeňka Nováka, nyní švédského střelce. Tvrdí se, že uzavřel se Švédy smlouvu, podle níž měl „normu“ devíti mrtvých denně. Ze své pozorovatelnosti střílel po každém, kdo za hradbami jen trochu neopatrně vystrčil hlavu.

Generál Conti pak vypsál odměnu deseti dukátů pro toho, kdo osvobodí obhájce Prahy od vražedného ostrostřelce. Neznáme dnes již jména toho střelce z Valdštejnova pluku, jemuž se podařil nesnadný úkol. Soudobé prameny líčí jenom, jak toho dosáhl. Bylo to teprve 30. října, v den posledního velkého útoku Švédů. Valdštejnský střelec použil proti Novákovi Isti. Spolu s dalším si zvolil bezpečné místo za hradbami a svému druhovi dal pokyn, aby nad opevnění povystrčil klobouk na tyči a pohyboval jím; švédský odstřelovač po klobouku jistě střílí. A protože má zvyk po každém výstřelu vyhlédnout z věže, aby se přesvědčil o zásahu, vezme si ho pak ten druhý na mušku.

» Socha studenta – bojovníka z roku 1648 – na dvoře pražského Klementina

Díra v českém klobouku byla posledním zásahem v životě Zdeňka Nováka, lesníka z Benešova, který se dal do služeb nepřítele.

Švédští obléhatelé neuspěli. A tak skončilo obležení Starého a Nového Města na podzim 1648. Ztráty na obou stranách byly velké. Velké byly zejména zásluhy pražských studentů o obranu města. Již během bojů jim panovník Ferdinand III. zaslal tři osobní listy, dopravené kurýry, kteří museli projet nepřátelskými pozicemi. Také dvěma dekrety z 6. a 8. září jim vyslovil dík za jejich statečnost a ukončil jejich brannou povinnost. Mnozí však zůstali ve službě dále. Po uzavření míru se těm, kteří se zvláště zasloužili o obranu města, dostalo vyznamenání, odměn i čestných úřadů. Vzpomeňte na ně, až uvidíte kamennou sochu studenta na dvoře pražského Klementina.

(L. L., SR 1968, č. 14, s. 16–17.)

Ostrostřelci ze Slaného

Užili si jistě ve Slaném se střelci více všelijakých legrací. Alespoň dochované terče s žertíky, mnohdy velmi bujarými, tomu nasvědčují. Jenže ono nešlo jen o legraci, nýbrž o to, umět střílet, kdyby to bylo potřeba: to znamená v případě

» Miroslav Tyrš (1832–1884),
spoluzakladatel Sokola

války. Zdá se, že ti ze Slaného dovedli i tohle. Dochovaný terč i listinné dokumenty zachycují třináctičlennou setninu střelců ze Slaného, kteří se přihlásili r. 1800 do českomoravskoslezské dobrovolnické legie arcivévody Karla a tři čtvrti roku v ní věrně a poctivě sloužili a stali se hodnými ctí být vyvoleni obránce vlasti. Takto, pro nás snad trošičku nadneseně, je oceňují dekrety o vykonané službě v dobrovolnickém střeleckém útvaru, které jim v Klatovech vystavil jejich plukovník 25. dubna 1801.

(L. L., SR 1968, č. 16, s. 20.)

Sto let před svou dobou

Nedávno jsem se začel do myšlenek zakladatele Sokola dr. Miroslava Tyrše – do jeho projevu, předneseného na schůzi Sokola 27. ledna 1871. K mému velkému překvapení se v něm slavný autor a neúnavný propagátor myšlenek o zdraví, síle a kráse zabýval střelctvím. Informovaně, zaníceně a s cílevědomým vlasteneckým zaměřením hodným své doby.

„Tu pokud se povšechnosti týče, tělocvik arcit jen potud k brannosti přispívá, pokud bohatství na dělnosti národní se zakládá a dělnost zdravím a silou podmíněna jest.

Avšak zvláštního ozbrojení pěšího se týká, tu ovšem i nám zbývá pole širé a dosud žel dosti nevzdělané. Přese všechna zdokonalení dělостřelctva neztratila přec ještě puška rozhodnou cenu svou. Pušku tedy by si měl opatřit každý, a nemá-li dosti prostředků, aby náklad pojednou pořídil, ať ukládá peníze po částech. Ještě příhodněji utvoří se k tomu konci společnosti, jejichžto členové do společné pokladny v jistých lhůtách po stejných částech přispívají. Zbraň pak, kterou si pořizujeme, ať je co možná nejlepší, jednoduchá ve zřízení svém, porušení ústrojí, jakož i nehodám všelikým co možná nejméně podléhající, rychlostřelná, jistá a donosná, kteréžto vlastnosti netoliko z mechanismu, alebrž také z rýhovanosti ba i z kalibru hlavně závisejí. Zbraň pak budiž ve všech jednotách sokolských a působením jejich v celém národě českém.

Zbraň různá, též různý náboj vymáhá, jehož dodávání a rozdělování v případě potřeby je obtížné, ba nemožné. Rozumí se pak, že by i se z jiné než z této jednotné polní zbraně na střelnicích sokolských střileti nemělo. Která puška by se za tímto účelem zavésti měla, která by se pro všechny účely a zvláštní poměry naše nejlépe hodila, netroufáme si o své

ujmě tady rozhodnout, jakkoli jsme více než jednu a mezi nimi ty nejproslulejší soustavy byli seznali.

Ku zbrani dále náboj náleží! I počítáme na každou pušku 1000 patron, jež střelec spotřebovati musí, aby říci mohl, že se svou zbraní zacházeti umí. I ty budtež tedy do prvního výdaje zahrnuty.

Střilení – abychom z obrazu vyšli – ovšem beze všech kukátek v poli nepotřebných se díti musí; neboť zde především žádná hračka, žádný účel nežli praktický a bojovný. Nemysliž pak nikdo, že ten je střelec, kdo na 150 neb na 200 kroků terčem se nemine; toť pouze vzdálenosti průpravné. 1000 kroků staniž se nám znenáhla jak všem střelcům úhodným vzdáleností normální a prostřední.

Kulatý terč budiž při tom ze střelnic našich vymítěn; jeť on starý cop, jež první střelci světa, Švýcaři totiž, již dávno v haraburdnu uklidili. Terč mužový a pro jisté případy terč čtvercový budtež jedině terči sokolskými.

My pro dnes chceme vysloviti přání to, aby na základě oněch vyšetření sestavil se zvláštní a důkladný návod k zacházení puškou a k střelbě vůbec, k zařízení střelnic a konečně též k uspořádání střelb

o závod, kteréžto by ovšem jiným než dosavadním způsobem se zařídití měly a u nichž by rychlostřelbě přední místo vykázano býti musilo.

I s teorií zbraní a střelby ať každý myslící Sokol se seznámí, ku kterémuž účelu diagramy dle onoho návodu stanovené v tělocvičně a na střelnici se vyvěsí a zvláštními přednáškami náležitě se vysvětlí.

(JUDr. Miroslav Hamerle, SR 1968,
č. 14, s. 18–19.)

Od středověku skutečně patřila střelná zbraň ke každé selské chalupě a ke každé měšťanské domácnosti. Prakticky až do druhé světové války se vždy považovalo za samozřejmé, že svobodný člověk a řádný občan má právo vlastnit zbraň nebo zbraně. Od roku 1852 to bylo posvěceno zákonem, byť pro jednu úzkou skupinu zbraní byl zapotřebí zbrojní pas. Tento stav ukončila teprve německá okupace a po ní, po krátké přestávce, „revoluční“ zákon o zbraních z roku 1949.

RED